

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

©2021 ГОЛЯН В. А., МЕДИНСЬКА Н. В., ЗАСТАВНИЙ Ю. Б.

УДК 330:504.06
JEL: Q20; Q30

Голян В. А., Мединська Н. В., Заставний Ю. Б. Удосконалення економічного механізму природокористування на місцевому рівні в умовах децентралізаційних процесів

Установлено, що економічний механізм природокористування являє собою сукупність методів, способів, інструментів і форм бюджетно-податкового та фінансово-кредитного регулювання господарського освоєння та використання у відтворювальному процесі природної складової національного багатства, а також здійснення діяльності, спрямованої на відтворення природно-ресурсного потенціалу й охорону навколишнього природного середовища. Обґрунтовано, що в нинішніх соціально-економічних і політико-правових умовах економічний механізм природокористування оперує надмірно звуженою специфікацією методів та інструментів, що не дає можливості повною мірою забезпечити достатній рівень фінансування реалізації природоохоронних проєктів і пріоритетів розширеного відтворення та примноження природно-ресурсного потенціалу. Доведено, що в умовах несприятливої для національної економіки кон'юнктури європейського ринку природного газу та кризових явищ, зумовлених згортанням ділової активності внаслідок поширення пандемії коронавірусу, бюджетні можливості фінансування природоохоронних видатків є обмеженими. Дослідження показали, що в динаміці реальної величини природоохоронних видатків державного та місцевих бюджетів у 2002–2020 рр. у цілому спостерігається низхідна тенденція, що свідчить про реальне зменшення обсягів публічного фінансування охорони навколишнього природного середовища. Обґрунтовано, що внаслідок дерегуляції земельних відносин, тобто передачі сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених пунктів у комунальну власність, сформувалися додаткові ресурсні можливості для підвищення ефективності застосування інструментів економічного механізму природокористування на місцевому рівні. Встановлено, що в умовах надмірно уніфікованої системи бюджетно-податкового регулювання природокористування та обмежених можливостей фінансування природоохоронної діяльності забезпечення високого рівня результативності функціонування економічного механізму природокористування на місцевому рівні вимагає вмонтування в спектр його інструментів та методів комплексу стимулів. Такого роду стимули орієнтуватимуть суб'єктів аграрного підприємництва на впровадження додаткових потужностей органічного землеробства, органічного скотарства та органічного кормовиробництва. Обґрунтовано, що такими стимулами виступають податкові та бюджетні переваги.

Ключові слова: економічний механізм, природокористування, децентралізація, місцеві бюджети, природоохоронні видатки, стимулювання.

Рис.: 2. **Бібл.:** 8.

Голян Василь Анатолійович – доктор економічних наук, професор, директор Громадської організації «Європейський аналітичний центр» (вул. Ковельська, 1, Луцьк, 43000, Україна)

E-mail: golian_v@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2502-4573>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57195963280>

Мединська Наталія Василівна – кандидат економічних наук, доцент, виконуючий обов'язки завідувача кафедри земельного кадастру, Національний університет біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна)

E-mail: natazv@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2573-0205>

Заставний Юрій Богданович – доктор філософії (економіка), директор Державного центру сертифікації і експертизи сільськогосподарської продукції (вул. Януша Корчака, 9/12, Київ, 03190, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9033-8018>

UDC 330:504.06
JEL: Q20; Q30

Holian V. A., Medynska N. V., Zastavnyy Yu. B. Improving the Economic Mechanism of Environmental Management at the Local Level in the Context of Decentralization Processes

It is determined that the economic mechanism of economic management of the nature is a set of methods, means, instruments and forms of budget-tax and financial-credit regulation of economic development and use in the reproduction process of the natural component of national wealth, as well as the implementation of activities aimed at the reproduction of natural resource potential and environmental protection. It is substantiated that in the current socioeconomic and political-legal conditions, the economic mechanism of economic management of the nature operates with an overly narrowed specification of methods and instruments, which makes it impossible to fully ensure a sufficient level of financing for the implementation of environmental projects and priorities for expanded reproduction and enhance of the natural resource potential. It is proved that in the unfavorable conditions of the European natural gas market for the national economy and crisis phenomena caused by the curtailment of business activity due to the spread of the coronavirus pandemic, budgetary opportunities for financing environmental expenditures are limited. Researches have shown that in the dynamics of the real value of environmental expenditures of both the State and local budgets in 2002–2020 in general, there is a downward trend, which indicates a real decrease in the volume of public financing of environmental protection. It is substantiated that due to the deregulation of land relations, that is, the transfer of the State-owned agricultural land outside settlements to communal ownership, additional resource opportunities have been formed to increase the efficiency of the use of instruments of the economic mechanism of economic management of the nature at the local level. It is determined that in the conditions of an overly unified system of budget and tax regulation of economic management of the nature and limited opportunities for financing environmental activities, ensuring a high level of efficiency of functioning of the economic mechanism of economic management of the nature at the local level requires the installation of a complex of incentives into the range of its instruments and methods. Such incentives will orient the entities of agrarian entrepreneurship to the introduction of additional capacities of organic farming, organic cattle breeding and organic feed production. It is substantiated that such incentives are represented by tax and budget preferences.

Keywords: economic mechanism, economic management of the nature, decentralization, local budgets, environmental expenditures, incentives.

Fig.: 2. **Bibl.:** 8.

Holian Vasyli A. – D. Sc. (Economics), Professor, Director of the Public Organization «European Analytical Centre» (1 Kovelska Str., Lutsk, 43000, Ukraine)

E-mail: golian_v@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2502-4573>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57195963280>

Medynska Nataliia V. – PhD (Economics), Associate Professor, Acting Head of the Department of Land Cadastre, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (15 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03041, Ukraine)

E-mail: natazv@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2573-0205>

Zastavnyy Yuriy B. – PhD (Economics), Director of the State Center for Certification and Examination of Agricultural Products (9/12 Yanusha Korchaka Str., Kyiv, 03190, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9033-8018>

Рационалізація використання природних ресурсів та охорони довкілля в умовах ринкових відносин напряму пов'язана з результативністю функціонування економічного механізму природокористування як сукупності методів, способів, інструментів і форм бюджетно-податкового та фінансово-кредитного регулювання господарського освоєння та подальшого використання у відтворювальному процесі природної складової національного багатства. Водночас поглиблення процесів децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування зумовлюють необхідність формування економічного механізму природокористування на місцевому рівні, зокрема на рівні об'єднаних територіальних громад (ОТГ), який оперуватиме набором регуляторних важелів та інструментів, суб'єктами використання яких виступатимуть органи місцевої влади, а саме: ради громад і сформовані ними виконавчі комітети. При цьому надзвичайно важливого значення набуває вирішення проблеми формування на місцевому рівні фінансових фондів природоохоронного спрямування, а також розширення бази наповнення бюджетів місцевого самоврядування за рахунок адміністрування частини природно-ресурсної й екологічної ренти та антиренти.

Нещодавня передача земель сільськогосподарського призначення державної власності поза межами населених пунктів у власність ОТГ значно розширює територіальний базис для розбудови комунального природно-ресурсного сектора, що також вимагає корекції економічного механізму природокористування, який охоплюватиме комплекс регуляторів, використання яких забезпечить ефективніше використання місцевих природно-ресурсних і природно-господарських активів. Тому розроблення теоретичного підґрунтя та конкретних напрямів удосконалення економічного механізму природокористування на місцевому рівні з урахуванням комплексу викликів, зумовлених децентралізаційними процесами, виступає актуальним завданням економіки природокористування й охорони навколишнього природного середовища.

Метою статті є розроблення теоретичних заasad і практичних рекомендацій щодо вдосконалення

економічного механізму природокористування на місцевому рівні на основі врахування численних еколого-економічних і природно-ресурсних процесів, зумовлених поглибленням децентралізації влади та місцевого самоврядування.

Формуванню економічного механізму природокористування в умовах становлення ринкових відносин і з урахуванням галузевих аспектів господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу присвячені праці П. Борщевського, О. Веклич, Б. Данилишина, С. Дорогунцова [1; 4; 5], де розглядається доцільність інституціоналізації інструментів платності спеціального природокористування, стимулювання раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля, диференціації плати за лімітне та понадлімітне здійснення викидів і скидів шкідливих речовин, а також розміщення відходів.

У зв'язку з переорієнтацією національної економіки з високотехнологічних секторів на галузі, які працюють на основі залучення у відтворювальний процес природної сировини, доцільність розроблення економічного механізму природокористування на різних таксономічних рівнях стає ще більш актуальною. Зокрема, О. Дребот і А. Гадзало стверджують, що збалансоване природокористування відбувається за допомогою економічного механізму, який охоплює сукупність інструментів, економічних впливів, а також принципів і критеріїв, що у збалансованому взаємозв'язку сприяють досягненню оптимального співвідношення між економічно доцільними та екологічно безпечними видами природокористування. Ключовим елементом механізму є система платежів природокористування, що створює фінансову основу та стимулює раціональне природокористування й охорону навколишнього природного середовища. Отже, економічний механізм є узагальненим критерієм природокористування [6, с. 190].

У працях вітчизняних учених останніми роками значно розширився спектр підходів до формування економічного механізму природокористування на місцевому рівні з огляду на те, що внаслідок форсування процесів децентралізації значно розширю-

ються повноваження органів місцевого самоврядування та сформованих ними виконавчих комітетів у частині володіння, користування та розпоряджання природно-ресурсними активами, урізноманітнюється перелік форм і методів перерозподілу елементів природного багатства між приватними та публічним секторами. Зокрема, перші підсумки фінансово-бюджетної децентралізації екологічного оподаткування як магістральної складової економічного механізму на місцевому рівні розкрито д-ром екон. наук, проф. О. Веклич [2].

Ураховуючи необхідність урізноманітнення інструментів і методів впливу на природокористувачів в умовах децентралізації, заслугове на увагу підхід О. Удовиця. Запропоновані ним шляхи вдосконалення економічного механізму природокористування в Україні базуються на використанні нового досвіду та позитивного мотивування, а також спрямовані на раціональне природокористування за рахунок залучення та заохочення суб'єктів господарювання. Запровадження запропонованих шляхів має забезпечити напрям сталого економічного розвитку, що означає не лише задоволення потреб населення нині, а й турботу про прийдешні покоління [8, с. 361]. На переконання вченого, оскільки основною метою економічного механізму природокористування є раціональне використання природних ресурсів, необхідним є розроблення та застосування таких інструментів стимулювання природокористування, які дадуть змогу повною мірою реалізувати основні напрями реформування економіки України та її регіонів з урахуванням екологічного фактору [8, с. 359].

Комплексністю та системністю відзначається підхід Т. Миклуша до формування економічного механізму природокористування на місцевому рівні з огляду на те, що з центру на місця останніми роками передані значні повноваження як у частині фінансування проектів оздоровлення довкілля, так і в частині вилучення природно-ресурсної ренти на користь бюджетів місцевого самоврядування. Вчений розглядає економічний механізм природокористування як сукупність форм, методів та інструментів регуляторного, зокрема фіскального та фінансово-кредитного, впливу на природокористувачів та внутрішньо-корпоративного застосування інструментів екологічного менеджменту [7, с. 52].

Позитивною стороною підходу Т. Миклуша до формування економічного механізму природокористування на місцевому рівні є те, що автор обґрунтовує доцільність виокремлення окремих етапів такого формування, щоб унеможливити численні інституціональні розриви та пастки, які можуть виникнути у зв'язку з недостатнім рівнем правової урегульованості питань, пов'язаних з фіскальним регулюванням господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, кредитуванням проектів природоохоронно-

го спрямування, здійсненням оцінки впливу суб'єктів господарювання на довкілля.

За його версією, формування економічного механізму природокористування має охоплювати три етапи: 1) нормативно-правове забезпечення інституціоналізації інструментів і важелів впливу на природокористувачів; 2) розроблення регуляторного механізму забезпечення комплексного природокористування на регіональному та місцевому рівнях з метою якнайповнішого врахування територіальних особливостей господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу; 3) диверсифікація інструментів фінансово-економічного забезпечення комплексного природокористування [7, с. 53]. Саме такий порядок формування економічного механізму на місцевому рівні дозволить інституціоналізувати й імплементувати в практику регуляторного впливу на природокористувачів пріоритети невиснажливого та збалансованого використання природно-ресурсного потенціалу територіальних громад, зокрема територіальних громад базового рівня, у тому числі з урахуванням Цілей Сталого Розвитку, затверджених ООН, та Нової кліматичної угоди, укладеної в м. Глазго в листопаді 2021 р.

За нинішніх умов, коли держава змушена вдаватися до карантинних заходів задля упередження поширення пандемії коронавірусу, як на загальнодержавному, так і на регіональному та місцевому рівнях, існують численні обмеження щодо диверсифікації інструментів економічного механізму природокористування. Тому треба виходити з тих вигод і переваг, які утворюються у фінансуванні природоохоронної діяльності у зв'язку з децентралізацією влади. Незважаючи на те, що вже тривалий період робляться спроби вітчизняний економічний механізм природокористування наблизити до економічних механізмів природокористування високорозвинених країн, так і не вдалося повною мірою диверсифікувати набір його методів, інструментів, способів і форм бюджетно-податкового та фінансово-кредитного регулювання використання природних ресурсів та охорони довкілля. Фінансування природоохоронних заходів за рахунок публічних бюджетів залишається основним інструментом економічного механізму як на рівні держави, так і на рівні громад. Тому за таких умов особливо важливо забезпечити цільове використання коштів, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища. Тим більше, що у 2012–2021 рр. реального зростання величини природоохоронних видатків, профінансованих за рахунок Державного бюджету України, не спостерігалося (рис. 1).

Номинальна величина видатків на охорону навколишнього природного середовища за рахунок держбюджету у 2012–2021 рр. у цілому відзначалася висхідною тенденцією. Зокрема, у 2002 р. вона становила 528 млн грн, у 2004 р. – 896 млн грн, у 2008 р. –

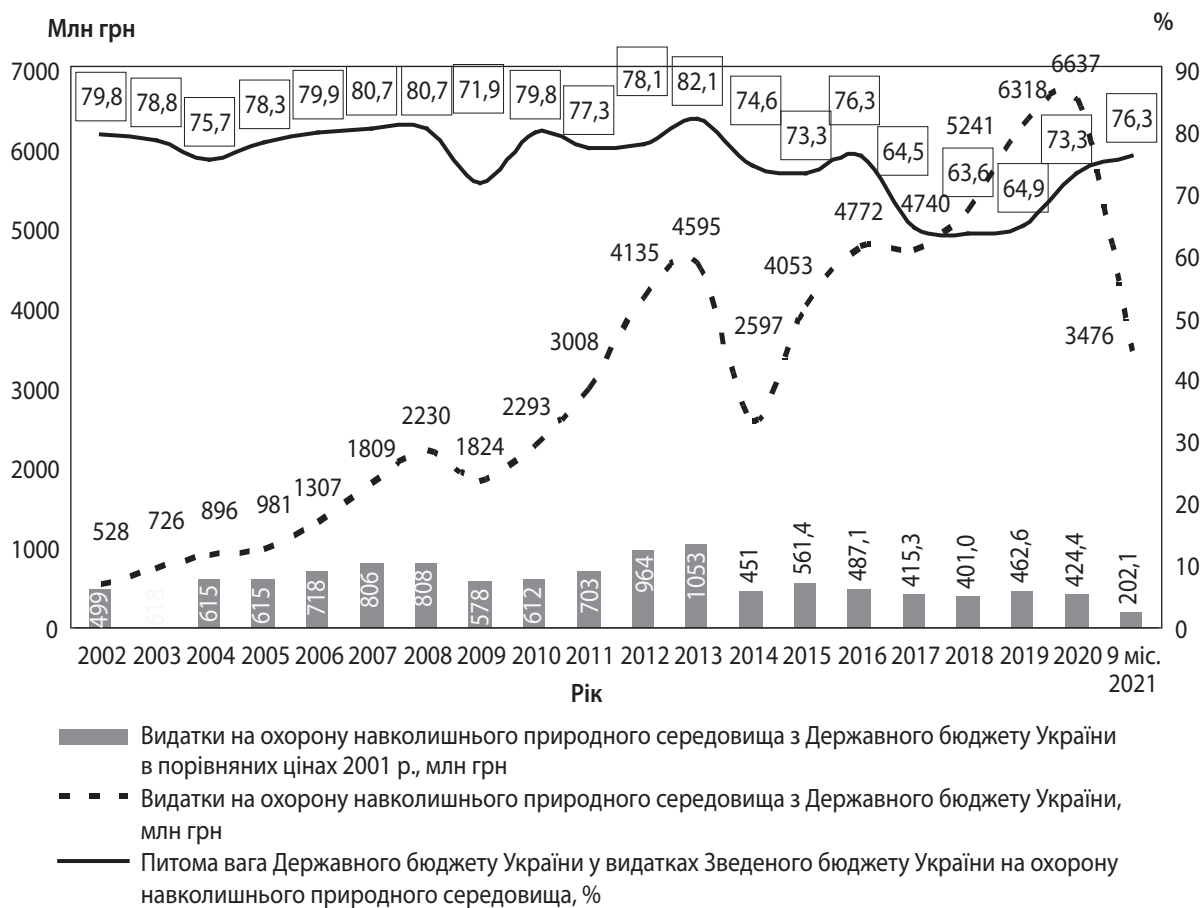

Рис. 1. Видатки на охорону навколишнього природного середовища з Державного і Зведеного бюджетів України у 2002–2021 рр.

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

2230 млн грн. Тобто у 2008 р. порівняно з 2002 р. видатки держбюджету на охорону навколишнього природного середовища виросли більш як у 4,2 разу. Це пов'язано з тим, що в цей період спостерігалися значні темпи економічного зростання, що давало можливість нарощувати публічні природоохоронні видатки. Прискорені темпи зростання номінальної величини видатків на охорону навколишнього природного середовища, відповідно, супроводжувалися і збільшенням реальної величини цих видатків, яка розраховувалася шляхом ділення номінальної величини видатків на кумулятивний індекс цін виробників, що дало можливість усунути вплив інфляційно-девальваційних коливань.

Висхідна тенденція в динаміці номінальної величини видатків на охорону навколишнього природного середовища відновилася у 2010 р. і тривала до 2013 р. включно, що знову ж таки зумовлено певною стабілізацією економічної ситуації в країні, що дало можливість нарощувати видатки на охорону довкілля. Зокрема, у 2013 р. видатки держбюджету на охорону навколишнього природного середовища порівняно з 2010 р. зросли на 2 302 млн грн. Таке значне збільшення номінальної величини держбюджетних природо-

охоронних видатків також супроводжувалося зростанням реальної величини видатків держбюджету на охорону навколишнього природного середовища. 2014 р. – це пік політичної й економічної нестабільності в країні, що призвело до різкого обвалу видатків держбюджету на фінансування природоохоронних заходів. Зокрема, за результатами 2014 р. порівняно з 2013 р. видатки на охорону навколишнього природного середовища зменшилися на 1998 млн грн.

Починаючи з 2015 р. і завершуючи 2020 р. прискореними темпами зросли номінальні видатки держбюджету на охорону довкілля, але такі темпи так і не забезпечили реального збільшення обсягів фінансування природоохоронної діяльності, свідченням чого є динаміка видатків на охорону навколишнього природного середовища з держбюджету у порівнянних цінах 2001 р. У підсумку у 2020 р. порівняно з 2002 р., а тим більше з 2008 р., спостерігається зменшення реальної величини видатків держбюджету на охорону довкілля. У цілому питома вага держбюджету у видатках Зведеного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища у 2002–2021 рр. коливалася в інтервалі 63,6–82,1%.

У перші роки децентралізації (2016–2019 рр.) питома вага держбюджету дещо знизилася, але у 2020 р. вона підвищилася до традиційного рівня.

У контексті формування економічного механізму природокористування на місцевому рівні необхідно виходити з того, що одним із пріоритетів поглиблення децентралізації влади виступало збільшення обсягів фінансування охорони довкілля з місцевих бюджетів, передусім бюджетів місцевого самоврядування. Однак аналіз динаміки видатків на охорону навколишнього природного середовища з місцевих бюджетів у 2002–2021 рр. показує, що реального збільшення обсягів фінансування екологічних пріоритетів на рівні територіальних громад не досягнуто (рис. 2).

Сума видатків місцевих бюджетів на охорону навколишнього природного середовища у порівнянних цінах 2001 р. у 2002 р. становила 127 млн грн, у 2008 р. – 194 млн грн, у 2013 р. – 229 млн грн, у 2016 р. – 151,5 млн грн, у 2020 р. – 154,8 млн грн. Тобто, незважаючи на те, що реформа децентралізації форсується

з 2015 р. і спрямована на підвищення результативності реалізації екологічної політики на рівні територіальних громад, реальних позитивних зрушень у динаміці видатків місцевих бюджетів на екологічні цілі не досягнуто.

Більше того, зростання питомої ваги місцевих бюджетів у структурі публічних природоохоронних видатків мало місце у 2017–2019 роках, а у 2020 та 2021 рр. їх частка знову знизилася до рівня додецентралізаційних років, що свідчить про посилення в останні періоди централізаційних процесів у фінансуванні заходів з охорони довкілля. Наведена динаміка реальної величини природоохоронних видатків з місцевих бюджетів, особливо в останні роки, – це маркер низького рівня активності місцевого самоврядування в частині фінансового забезпечення пріоритетів регіональної та місцевої екологічної політики [3].

Якісно покращити ситуацію з фінансуванням природоохоронних видатків за рахунок місцевих бюджетів можна шляхом нарощення надходжень еколого-ресурсних (рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів та екологічного податку)

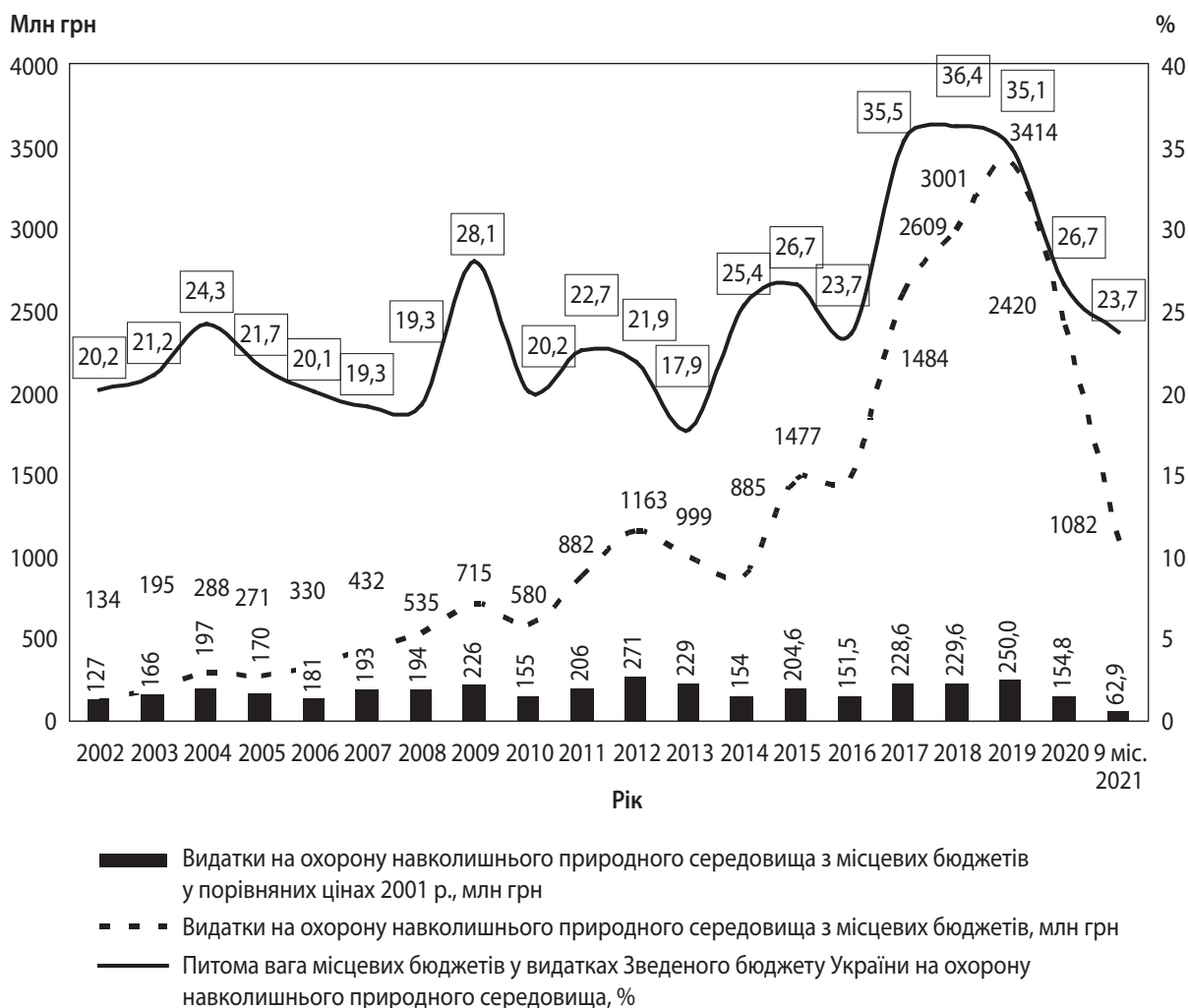

Рис. 2. Видатки на охорону навколишнього природного середовища з місцевих бюджетів України у 2002–2021 рр.
Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

платежів, а також концентрації великої їх частки в спеціальних фондах, створених у структурі бюджетів місцевого самоврядування. Важливим напрямом удосконалення економічного механізму природокористування на місцевому рівні є також розширення бази адміністрування рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також ідентифікація реального обсягу забруднення довкілля, викликаного викидами та скидами шкідливих речовин, і несанкціонованим та понаднормативним розміщенням відходів, зокрема побутового сміття.

Дієвим інструментом нарощення обсягів фінансового забезпечення реалізації природоохоронних проєктів стала б емісія облігацій місцевої позики екологічного спрямування, зокрема для фінансування заходів, пов'язаних з утилізацією відходів і виробництвом на її основі біологічного газу, що в підсумку дасть можливість не лише поліпшити екологічну обстановку в територіальній громаді, але й частково вирішити проблему забезпечення потреб об'єктів соціальної інфраструктури та домогосподарств у дешевих енергоресурсах. Однак, з огляду на інвестиційний клімат у країні та негативні для України кон'юнктурні коливання на світовому енергетичному ринку, запропоновані заходи підвищення дієвості економічного механізму природокористування на місцевому рівні – це не короткострокова, а середньострокова перспектива.

У короткостроковій перспективі в частині вдосконалення економічного механізму природокористування на місцевому рівні необхідно використати ті сприятливі передумови, які сформувалися у зв'язку з передачею земель сільськогосподарського призначення державної власності поза межами населених пунктів у власність ОТГ. Тобто сформувалися умови для того, щоб органи місцевого самоврядування змогли залучити ці землі у відтворювальний процес з максимальною ефективністю, у т. ч. і в частині екологізації їх господарського використання. Така екологізація є можливою через стимулювання розвитку сектора органічних сільськогосподарських виробництв, у т. ч. і через передачу сільськогосподарських земель комунальної власності суб'єктам агропромислового підприємництва для потреб органічного землеробства, органічного скотарства й органічного кормовиробництва.

З огляду на сказане, економічний механізм природокористування на місцевому рівні має охоплювати комплекс інструментів стимулювання суб'єктів аграрного підприємництва щодо введення додаткових органічних потужностей. Інструментами стимулювання розвитку органічних сільськогосподарських виробництв, зокрема на основі використання сільськогосподарських земель комунальної власності, мають виступати фіскальні та бюджетні преференції. Фіскальною преференцією є використання пільг при адмініструванні земельного податку й орендної плати по відношенню до землекористува-

чів, які використовують власні та орендовані земельні масиви для органічного землеробства, органічного скотарства та органічного кормовиробництва.

Більш диверсифікованими є бюджетні преференції, які полягають у частковій оплаті вартості трансакцій із земельними ділянками за рахунок коштів місцевих бюджетів; фінансовій підтримці використання методів ґрунтозахисного землеробства та інших технологій органічного сільськогосподарського виробництва; компенсації та відшкодуванні втрат унаслідок запровадження технологій органічного землеробства, кормовиробництва та тваринництва; наданні фінансової допомоги для формування матеріально-технічної бази зберігання органічної продукції.

Тобто через інституціоналізацію фіскальних і бюджетних преференцій для суб'єктів органічного сільськогосподарського виробництва, які доповнять традиційні інструменти (податкові, рентні, бюджетні, цінові, компенсаційні), вдається вдосконалити економічний механізм природокористування на місцевому рівні, підвищити дієвість його впливу на процеси господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, захисту довкілля від небезпечних і шкідливих джерел забруднення, створення сектора екологічно чистих виробництв й активізації природоохоронної діяльності.

ВИСНОВКИ

В умовах поглиблення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування актуалізується проблема вдосконалення економічного механізму природокористування на місцевому рівні, щоб підвищити результативність діяльності, пов'язаної з раціоналізацією використання природної сировини та упередженням проявів забруднення шкідливими речовинами атмосферного повітря, природних водних джерел і земельних масивів. На сьогодні економічний механізм природокористування як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях оперує мінімальною кількістю інструментів і методів бюджетно-податкового та фінансово-кредитного регулювання господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу й охорони довкілля, що не дає можливості повною мірою використати потенціал результативнішого здійснення природоексплуатаційної, природооблаштувальної та природоохоронної діяльності. В умовах несприятливої для національної економіки кон'юнктури європейського ринку природного газу та поглиблення кризових явищ, зумовлених поширенням пандемії коронавірусу, можливості держави та територіальних громад є обмеженими в частині фінансування природоохоронних проєктів, зокрема запровадження ресурсозберігаючих технологій і модернізації об'єктів природоохоронної інфраструктури. З огляду на це, диверсифікація методів та інструментів економічного механізму природокористування на місцевому рівні має відбуватися в напрямі інститу-

ціоналізації регуляторів, які стимулюватимуть процеси екологізації сільськогосподарської діяльності через введення додаткових потужностей у секторі органічного землеробства, органічного скотарства й органічного кормовиробництва. Передумови для стимулювання екологізації сільськогосподарської діяльності на рівні більшості ОТГ сформовані у зв'язку з передачею у їх власність земель сільськогосподарського призначення державної власності поза межами населених пунктів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Веклич О. О. Економічний механізм природокористування: аналіз дієвості. *Вісник Національної академії наук України*. 2001. № 8. С. 35–42. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72732/08-Veklich.pdf?sequence=1>
2. Веклич О. О. Перші підсумки фінансово-бюджетної децентралізації екологічного оподаткування. *Економіка України*. 2016. № 3. С. 60–74.
3. Голян В. Фінансування екологічних проєктів з місцевих бюджетів: прогрес відсутній. URL: <http://ua-ekonomist.com/20314-fnansuvannya-ekologichnih-proyektiv-z-mscevih-byudzheta-progres-vdsutny.html>
4. Данилишин Б. М. Наукові нариси з економіки природокористування : монографія. Київ : ВПСП України НАН України, 2008. 280 с.
5. Дорогунцов С. І., Борщевський П. П., Данилишин Б. М. Удосконалення управління природокористуванням в АПК : монографія. Київ : Урожай, 1992. 128 с.
6. Дребот О. І., Гадзало А. Я. Елементи економічного механізму раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2016. С. 186–191. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/163013/25-Drebot.pdf?sequence=1>
7. Миклуш Т. С. Економічний механізм комплексного природокористування у Карпатському регіоні: методи та інструменти інвестиційного забезпечення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 52–60. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2018/12.pdf
8. Удовиця О. Ф. Шляхи удосконалення економічного механізму природокористування в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 40. С. 359–362. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct40-61>

REFERENCES

- Danylyshyn, B. M. *Naukovi narysy z ekonomiky pryrodokorystuvannia* [Scientific Essays on the Economics of Nature Management]. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2008.
- Dorohuntsov, S. I., Borshchevskyi, P. P., and Danylyshyn, B. M. *Udoskonalennia upravlinnia pryrodokorystuvanniam v APK* [Improving Environmental Management in Agriculture]. Kyiv: Urozhai, 1992.
- Drebot, O. I., and Hadzalo, A. Ya. "Elementy ekonomichnoho mekhanizmu ratsionalnoho pryrodokorystuvannia ta okhorony navkolyshnyoho pryrodnoho seredovyscha" [Elements of Economic Mechanism of Rational Use of Natural Resources and Environmental Protection]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia*. 2016. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/163013/25-Drebot.pdf?sequence=1>
- Holian, V. "Finansuvannia ekolohichnykh proiektiv z mistsevnykh biudzheta: prohres vidsutnii" [Financing of Environmental Projects from Local Budgets: No Progress]. <http://ua-ekonomist.com/20314-fnansuvannya-ekologichnih-proyektiv-z-mscevih-byudzheta-progres-vdsutny.html>
- Myklush, T. S. "Ekonomichni mekhanizm kompleksnoho pryrodokorystuvannia u Karpatskomu rehioni: metody ta instrumenty investytsiinoho zabezpechennia" [Economic Mechanism of Integrated Environmental Management in the Carpathian Region: Methods and Tools of Investment Support]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 16 (2018): 52-60. http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2018/12.pdf
- Udovytsia, O. F. "Shliakhy udoskonalennia ekonomichnoho mekhanizmu pryrodokorystuvannia v Ukraini" [Ways to Improve Economic Environmental Mechanism in Ukraine]. *Infrastruktura rynku*, no. 40 (2020): 359-362. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct40-61>
- Veklych, O. O. "Ekonomichni mekhanizm pryrodokorystuvannia: analiz diievosti" [Economic Mechanism of Nature Management: Analysis of Efficiency]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, no. 8 (2001): 35-42. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72732/08-Veklich.pdf?sequence=1>
- Veklych, O. O. "Pershi pidsumky finansovo-biudzhethoi detsentralizatsii ekolohichnoho opodatkuвання" [The First Results of Financial and Budgetary Decentralization of Environmental Taxation]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 3 (2016): 60-74.